

WIKTOR SZYDŁO*

Wrocław

POZYCJONOWANIE GŁÓWNEGO NURTU EKONOMII W KONTEKŚCIE GLOBALNEGO KRYZYSU

Słowa kluczowe: ekonomia heterodoksyjna, ekonomia ortodoksyjna, globalny kryzys finansowy

STRESZCZENIE

Celem opracowania jest pokazanie słabości obecnej ortodoksji, która z jednej strony przyczyniła się do powstania kryzysu, a z drugiej nie radzi sobie z jego rozwiązaniem. W artykule zaproponowano podział na ortodoksję praktyczną i teoretyczną. Tę pierwszą (neokejnesizm) uruchamia się bezpośrednio po pęknięciu bańki na rynkach finansowych. Druga nabiera większego znaczenia w okresach dobrej koniunktury gospodarczej. Ortodoksja teoretyczna stanowi typowy przekaz wolnorynkowy nakierowany na dalszą deregulację rynków finansowych. Badania oparto na studiach literaturowych w ujęciu historycznym i eklektycznym.

Istota głównego nurtu

Główny nurt przez szereg ostatnich lat zmierzał w kierunku nowej neoklasycznej syntezy (*new neoclassical synthesis*), która łączy elementy klasyczne i neokejnesowskie. Neokejnesiści zaadoptowali modele DSGE¹, podczas gdy

* Wiktor Szydło, dr, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, e-mail: wiktorszydlo@ue.wroc.pl.

¹ Dynamic Stochastic General Equilibrium (DSGE) models, czyli dynamiczne, stochastyczne, modele równowagi ogólnej.

neoklasycy zapożyczyli neokeynesowskie frykcje² – chodzi tu głównie o sztywność płac³.

Włączenie neokeynesizmu do ortodoksji można uznać za zasadne w tym względzie, że przejął on kluczowe elementy monetaryzmu i nowej makroekonomii klasycznej. Chodzi tu na przykład o hipotezę naturalnej stopy oraz hipotezę racjonalnych oczekiwań⁴. Stąd neokeynesizm przez jednych nazywany jest nową ekonomią monetarną⁵, a przez drugich⁶ postkeynesizmem monetarnym. Budowanie nowej neoklasycznej syntezy można skorelować z ekspansją ekonomii na inne dziedziny nauk społecznych i unifikacją programów gospodarczych partii politycznych.

Główny nurt można podzielić na ortodoksję praktyczną (na przykład teorie ekonomiczne i polityka gospodarcza realizowana przez Fed i EBC) oraz ortodoksję teoretyczną (na przykład ekonomia neoklasyczna). Te dwie frakcje, choć nieco różnią się w teoretycznym wyjaśnieniu kryzysu, proponują w dużej mierze komplementarny zestaw działań antykryzysowych. Recepty na pokonanie kryzysu są zgodne z konsensusem waszyngtońskim, który według Elżbiety Mączyńskiej ma „teoretyczne podłoże w neoliberalizmie i ekonomii głównego nurtu (ekonomii neoklasycznej)”⁷. Również dla Andrzeja Wojtyny ekonomia neoklasyczna jest ortodoksją⁸. W istocie „stanowiąca swoistą naukową podbudowę neoliberalizmu ekonomia głównego nurtu bezdyskusyjnie dominuje we współczesnej ekonomii”⁹. Ostatnie dekady to okres świetności wciąż udoskonalanej nowej neoklasycznej syntezy powszechnie uznawanej za główny nurt.

² A. Leijonhufvud, *Macroeconomics and the Crisis: A Personal Appraisal*, Policy Insight no. 41, CEPR, November 2011, s. 2.

³ Dzięki sztywności płac niespodziewana inflacja prowadzi do obniżki płac realnych.

⁴ B. Snowdon, H.R. Vane, *Modern Macroeconomics*, Edward Elgar, Cheltenham–Northampton 2005.

⁵ Jednak Stephen Williamson i Randall Wright nie podzielają tego zdania, gdyż widzą więcej różnic niż podobieństw.

⁶ S. Czaja, *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Difin, Warszawa 2012.

⁷ E. Mączyńska, *Nierównowaga w gospodarce globalnej*, „Biuletyn PTE” 2012, nr 4, s. 13.

⁸ A. Wojtyna, *Czy tradycyjna ekonomia pozwala zrozumieć tzw. nową gospodarkę?*, w: *Czy ekonomia nadąża z wyjaśnieniem rzeczywistości*, t. I, red. A. Wojtyna, PTE, Bellona, Warszawa 2001, s. 170.

⁹ M. Ratajczak, *Nurt liberalny w ekonomii*, w: *Liberalizm we współczesnej gospodarce*, red. W. Jarmołowicz, M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008, s. 62.

Ekonomia heterodoksyjna w przeciwieństwie do współczesnej ortodoksji nie unika badań stopnia nierówności dochodowych. W opinii głównego nurtu jest to raczej kwestia indywidualna, czyli mikro-, a nie makroekonomiczna. Klóci się to ze stanowiskiem Adama Smitha: „Nasz system merkantylistyczny popiera przede wszystkim ten rodzaj przemysłu, który pracuje na rzecz ludzi bogatych i możnych. Aż nazbyt często zaś zaniedbuje się lub gnębi ten przemysł, którego działalność przynosi korzyść ubogim lub nędzarzom”¹⁰.

Neokeynesizm (według Izabeli Bludnik) zakłada, że „w trakcie krótko- i średniookresowych zakłóceń pieniądza może okazać się nieneutralny”¹¹, co daje sposobności do prowadzenia ekspansywnej polityki monetarnej w okresie szoków. Otmar Issing¹² nazywa to strategią zmiatania (*a “mop up” strategy*), która polega na wpompowaniu wystarczającej ilości płynności, aby zapobiec makroekonomicznej katastrofie. Wyraźnie widać tu asymetrię uregulowania sektora finansowego. Neokeynesiści stanowią rdzeń ortodoksji. Są zwolennikami tak zwanego *rough tuning* w odpowiedzi na duże odchylenia produkcji i zatrudnienia od wielkości naturalnych, a nie *fine-tuning*, czyli dostrajania¹³. Neoliberalizm odrzucił idee tłumienia wahań koniunktury przez oddziaływanie na popyt rynkowy¹⁴, co sprzyja neoliberalnej szokowej doktrynie modernizacyjnej¹⁵. Automatyczne stabilizatory straciły na znaczeniu, na przykład z powodu ograniczenia progresji podatków od dochodów indywidualnych¹⁶), a polityka fiskalna jest często procykliczna.

Ratowanie instytucji określanymi mianem zbyt dużych, by upaść (*to-big-to-fail*), doskonale wpisuje się w obecny system kapitalizmu korporacyjnego, który zastąpił kapitalizm kooperacyjny¹⁷, co stoi w sprzeczności z poglądami zawartymi w Bogactwie narodów: „Jedynym zadaniem i celem wszelkiej produkcji jest

¹⁰ A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954, s. 330.

¹¹ S. Czaja, *Wyzwania współczesnej ekonomii...*, s. 68.

¹² O. Issing, *Asset Prices and Monetary Policy*, „Cato Journal” 2009, no. 29 (1), s. 45–51.

¹³ B. Snowden, H.R. Vane, *Modern Macroeconomics...*

¹⁴ Z. Sadowski, *Rozwój gospodarczy i bieda*, „Ekonomista” 2014, nr 2, s. 153.

¹⁵ Zdaniem Elżbiety Mączyńskiej i Piotra Pysza neoliberalizm cechuje „wolność bez ładu”.

¹⁶ Ryszard Barczyk i Marek Lubiński uznają je za najważniejsze z automatycznych stabilizatorów koniunktury.

¹⁷ R. Skidelsky, *Keynes. Powrót mistrza*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2012, s. 149.

konsumpcja, a interesy producenta należy mieć na względzie o tyle tylko, o ile to może się okazać konieczne dla popierania interesów konsumenta”¹⁸. Obecnie „stosunki władzy między korporacjami międzynarodowymi i państwami narodowymi są niewątpliwie stosunkami sił (...), w tym układzie siła przesunęła się w kierunku korporacji”¹⁹. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na „słabość austriackiej koncepcji przedsiębiorcy”, która „polega na tym, że może ona w najlepszym wypadku odnosić się do gospodarki wczesnego kapitalizmu z jego drobnymi przedsiębiorstwami”²⁰. W opinii Ryszarda Legutko część zwolenników wolnego rynku zaczęła świadomie używać pojęcia utopii w celach propagandowych. Już zdaniem Murraya Newtona Rothbarda konkurencja doskonała była nieosiągalnym ideałem, a monopole i kartele nie stanowią problemu dla wolnego rynku²¹. Dlatego w czasie procesu antymonopolowego tak zwani ekonomiści słodkowodni (na przykład Gary Becker i Kevin Murphy) związani ze szkołą w Chicago bronili Microsoft przed podziałem²². Natomiast Smith był zdecydowanym przeciwnikiem monopoli.

Dla zachowania wiarygodności ortodoksja teoretyczna dystansuje się od neokeynesowskiego interwencjonizmu. Czyni to z opóźnieniem i w sposób umiarkowany, gdyż ten rodzaj etatyzmu stanowi element głównego nurtu. Odpowiedzialność za kosztowne i niepopularne interwencje przerzucana jest na keynesizm, co jest całkowicie nieuprawnione. Główny nurt istotnie odbiega od pierwotnej koncepcji Johna Maynarda Keynesa. Na przykład keynesowska polityka fiskalna zakłada zrównoważenie budżetu w całym cyklu koniunkturalnym²³. Główny nurt obawia się nadwyżek budżetowych²⁴, które z czasem prowadzą do „wyschnięcia” rynku obligacji skarbowych i w konsekwencji osłabienia roli ban-

¹⁸ A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954, s. 355.

¹⁹ R. Domański, *Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 159.

²⁰ J. Tittenbrun, *Gospodarka w społeczeństwie*, Zysk i S-ka, Poznań 2012, s. 199.

²¹ B. Powell, E. Stringham, *Rothbard, Murray N. (1926–1995)*, w: *The New Palgrave Dictionary* 2008.

²² David Warsh (*Wiedza i bogactwo narodów. Historia odkrycia ekonomicznego*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2012, s. 354–355) podaje, że Microsoft zwrócił się o wsparcie do wielu innych ekonomistów, na przykład Richarda Schmalensee z MIT, a także Lestera Thurowa, Lawrence’a Summersa, Martina Baily’ego oraz Paula Krugmana.

²³ R. Skidelsky, *Keynes...*, s. 146. Co ciekawe, w innej publikacji Skidelsky sprzeciwia się fiskalnemu dostrajaniu i nazywa je przestarzałym.

²⁴ Świadczy o tym debata prowadzona w Ameryce pod koniec lat 90. XX wieku.

ków centralnych i rynków finansowych. Zakończenie strategii *mop up* wiąże się z powrotem do *status quo* okresu stabilizacji, czyli koncepcji niewidzialnej ręki rynku i *homo economicus*.

Ewolucja głównego nurtu

Wolnorynkowy przekaz wyrażony przez Milтона Friedmana i w pewnym stopniu Friedricha Augusta Hayeka można zakwalifikować raczej do teoretycznej, a nie praktycznej ortodoksji²⁵. Ci dwaj ekonomiści spotkali się w 1947 roku podczas konferencji²⁶ na szczycie Mont Pelerin w Szwajcarii. Powstałe wtedy Towarzystwo Mont-Pelerin określa się mianem naukowej międzynarodówki neoliberałów²⁷. Kwestią sporną pozostaje ocena skali różnic między nurtami liberalnej myśli ekonomicznej. Marek Ratajczak rozróżnia tu podejście ewolucjonistyczne (Hayek), utylitarystyczne (Friedman) i racjonalistyczne (Eucken). W opinii Macieja Miszewskiego²⁸ różnice stanowisk zostały przez Ratajczaka przesadnie wyostrzone. Warto jednak podkreślić słuszne postulaty szkoły austriackiej nawołujące do mniejszego zmatematyzowania ekonomii i ograniczenia roli banków centralnych.

Upadek systemu z Bretton Woods w 1971 roku (przed pierwszym szokiem naftowym) to istotny przejaw utraty znaczenia keynesizmu i rosnącej siły nowego paradygmatu nazywanego przez Nicholasa Wapshotta „kontrewolucją Hayeka”, a przez Ryszarda Bartkowiaka „kontrewolucją monetarystyczną”. *De facto* „przez cały okres dominacji keynesizmu w Stanach Zjednoczonych utrzymywała się głęboka konserwatywna opozycja, która stała się później odskocznią do neoliberalnego odrodzenia”²⁹. Kontrewolucja przejawiała się wzrostem zna-

²⁵ Jednak dla E. Nelsona z Fed-u monetarna odpowiedź na globalny kryzys finansowy z lat 2007–2009 była zgodna z koncepcją Milтона Friedmana.

²⁶ Jak podaje Wapshott oraz Mączyńska i Pysz, w konferencji, której pomysłodawcą był Hayek, oprócz 35-letniego Friedmana brali udział między innymi: Ludwig von Mises, Lionel Robbins, Frank Knight, George Stigler, Fritz Machlup, John Jewkes, Karl Popper, Henry Hazlitt, William Rappard, Wilhelm Röpke, Veronica Wedgwood oraz Walter Eucken i Alexander Rüstow. Konferencja miała zgromadzić ogółem 36 uczonych.

²⁷ K. Dziubka, B. Szlachta, L.M. Nijakowski, *Idee i ideologie we współczesnym świecie. Wielkie tematy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

²⁸ M. Miszewski, Recenzja książki: *Liberalizm we współczesnej gospodarce* red. W. Jarmołowicz, M. Ratajczak, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 9, s. 98.

²⁹ T.I. Palley, *Od keynesizmu do neoliberalizmu: zmiana paradygmatu w ekonomii*, w: *Neoliberalizm przed trybunałem*, red. A. Saad-Filho, D. Johnston, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2009, s. 43.

czenia monetaryzmu i Szkoły Chicago. Hayek „przeniósł do niej idee i pomysły, jakie swego czasu powstały w szkole austriackiej, do której należał”³⁰. Natomiast Friedman „stał się liderem (...) drugiej szkoły chicagowskiej”³¹. Stąd Friedman i Hayek zaliczani są do nurtu neoliberalnego³². Według Marcina Króla „współcześni ekonomiści określający się czy określani mianem «neoliberalnych» odwołują się chętnie do poglądów Hayeka czy Friedmana, ale ich protoplastą jest naprawdę Herbert Spencer”³³ – uznany za orędownika i główne źródło społecznego darwinizmu³⁴. Co ciekawe, XIX-wieczni klasycy uznawali, że kapitalistyczna gospodarka składała się z trzech klas³⁵, natomiast według współczesnych ekonomistów liberalnych jest zbudowana z jednostek³⁶. Dochodzi również do zamiany idei tolerancji istniejącej w liberalizmie do lat 60. XX w. przez ideę neutralności³⁷, a nawet imperialnego sekularyzmu³⁸.

Z perspektywy szkoły austriackiej „neoliberalizm różnił się od liberalizmu silną komponentą udziału państwa w gospodarce występującą głównie pod postacią państwa socjalnego”³⁹. Badania pokazują jednak, że od lat 70. XX wieku doszło do pogłębienia nierówności dochodowych w ramach poszczególnych państw⁴⁰. Stopniowa dekonstrukcja struktur i polityki keynesowskiej uwidoczniła się już pod koniec lat 60., kiedy to nowymi ideami zainteresowali się re-

³⁰ R. Bartkowiak, *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2003, s. 227.

³¹ D. Warsh, *Wiedza i bogactwo...*, s. 132.

³² K. Dziubka, B. Szlachta, L.M. Nijakowski, *Idee i ideologie...*, s. 162–163.

³³ M. Król, *Filozofia polityczna*, Znak, Kraków 2008, s. 73.

³⁴ J.K. Galbraith, *The Affluent Society*, Penguin Books, London 1999, s. 48.

³⁵ Kapitalistów, robotników i właścicieli ziemskich. Również w ujęciu marksowskim mamy do czynienia ze społeczeństwem klasowym.

³⁶ Ha-Joon Chang, *23 Things They don't Tell You about Capitalism*, Penguin Books, London 2011, s. 141.

³⁷ Przejawia się to na przykład wprowadzeniem pojęć „neutralność podatkowa”, „neutralność pieniądza”. Swoisty naturalizm i darwinizm uwidacznia się natomiast moim zdaniem w koncepcji „naturalnej stopy bezrobocia”, która zastąpiła „pełne zatrudnienie”. Ortodoksja, w tym neokeynesiści (na przykład N. Gregory Mankiw), oraz Paul Krugman akceptują, a nawet rozszerzają pojemność tego niejednoznacznego pojęcia. Tak więc za „naturalne” uznaje się obecnie prawie całe bezrobocie.

³⁸ R. Skidelsky, E. Skidelsky, *How much is Enough?*, Penguin Books, London 2013, s. 88.

³⁹ J.M. Fijor, *Zawodność rynku jako fundament teorii dóbr publicznych*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2012, nr 1 (55), s. 42.

⁴⁰ W. Szydło, *Reflections on Inequality in the Context of the Crisis*, „Economic and Environmental Studies” 2012, vol. 12, no. 4.

publikanie, a w latach 70. – Komitet Noblowski. Jak podaje Jan Dzięwulski, „powrót do gospodarczego liberalizmu odpowiadał (...) wielkiemu kapitałowi amerykańskiemu”⁴¹. Szkoła austriacka (formalnie pozostająca w głównym nurcie do lat 60.) cechuje się swoistym eklektyzmem polegającym na przenikaniu się myśli konserwatywnej, a miejscami chrześcijańskiej (św. Tomasz z Akwinu⁴²) ze światopoglądem libertariańskim. Dla Hayeka „rola, jaką odgrywa rodzina w przekazywaniu norm i tradycji, wiąże się wyraźnie z możliwością przekazywania dóbr materialnych”⁴³. Już od czasów Spencera zaczęto uznawać, że najlepsze cechy były przenoszone genetycznie, co legitymizowało dziedziczenie majątku⁴⁴. Mamy tu do czynienia z ekonomicznym konserwatyzmem, który w wydaniu Rothbarda staje się anarchizmem własności prywatnej. Rothbard uznawany jest za czołowego – obok Ludwiga von Misesa i Israela M. Kirznera – przedstawiciela szkoły austriackiej⁴⁵. Nie sposób nazwać Rothbarda – jednego z założycieli Cato Institute, który stał się jednym z głównych nauczycieli w powstałym w 1982 roku Instytucie Ludwiga von Misesa⁴⁶ – konserwatystą. Dla niego ekonomia to nauka bez wartości (*value-free science*)⁴⁷. Oddzielenie ładu ekonomicznego od etycznego występuje również u Hayeka i Friedmana, co znajduje odzwierciedlenie w koncepcji wolności. I tak według Rothbarda⁴⁸ wolność sprowadza się do wolności „od”⁴⁹, ma więc charakter wsobny i indywidualistyczny, gdyż pomija element wolności „do”. Koncentracja na wolności „od” to także daleko idące okrojenie koncepcji Isaiaha Berlina, która zdaniem Yaela Tamira odcina się od wszelkiej formy liberalnego atomizmu i łączy się z tak zwanym *cultural-libera-*

⁴¹ J. Dzięwulski, *Liberalizm i keynesizm wobec kryzysu*, „Optimum Studia Ekonomiczne” 2009, nr 2 (42), s. 41.

⁴² P.D. McClelland *The American Search for Economic Justice*, Basil Blackwell, Oxford 1990 uznaje poglądy Murraya N. Rothbarda za „punkt widzenia tomisty pozbawiony teologii”.

⁴³ F.A. Hayek, *Order – With or without Design*, w: *F.A. Hayek's Contributions to the Theory and Application of Spontaneous Order*, red. N. Moldofsky, The Centre For Research into Communist Economies, London 1989, s. 337.

⁴⁴ J.K. Galbraith, *The Affluent Society...*, s. 50.

⁴⁵ J.M. Fijor, *Zawodność rynku...*, s. 51.

⁴⁶ M.N. Rothbard, *Etyka wolności*, Fijorr Publishing, Warszawa 2010, s. 41.

⁴⁷ B. Powell, E. Stringham, *Rothbard...*

⁴⁸ M.N. Rothbard, *Etyka wolności...*

⁴⁹ Libertariańska koncepcja wolności znajduje swoje przełożenie w poglądach na aborcję (*ibidem*, s. 66–67).

lism. Wolny człowiek Berlina w całości składa się z relacji z innymi⁵⁰, a potrzeba uznania „jest z pewnością jedną z największych sił wprawiających w ruch historię ludzkości”⁵¹. Można doszukać się tu elementów ekonomii feministycznej (liberalizm, kultura, emancypacja) zaliczanej do heterodoksji.

Za wymowne należy uznać postulaty Edmunda S. Phelps⁵². Znany noblista proponuje oparcie systemu społeczno-ekonomicznego między innymi na ideach Friedricha Nietzschego i Henriego Bergsona⁵³. Ci dwaj filozofowie podobnie jak Karol Marks „upatrują istoty człowieczeństwa w jego specyficznej sile”⁵⁴. Cel postawiony przez Nietzschego⁵⁵ polegający na podważeniu „tradycyjnych wartości moralnych i zastąpienie ich pewnego rodzaju arystokratycznym egoizmem”⁵⁶ znajduje specyficzną realizację w neoliberalizmie, który „na szczycie struktury klasowej uprawia liberalizm, a na jej dole karzący paternalizm”⁵⁷. Phelps wyraźnie nawiązuje do idei kreatywnego lidera Josepha A. Schumpetera. Dla noblisty solidarność społeczna jest antynowoczesną wartością. Można dostrzec tu elementy cyklicznie odradzającej się w czasach kryzysu pesymistycznej koncepcji Thomasa Malthusa⁵⁸ oraz Davida Ricardo. Występowanie klęsk głodu i regularnego niedożywienia „jest zgodne z systemem, w którym niczyje libertariańskie prawa

⁵⁰ Y. Tamir, *A Strange Alliance: Isaiah Berlin and the Liberalism of the Fringes*, „Ethical Theory and Moral Practice” 1998, no. 1, s. 282.

⁵¹ I. Berlin, *The Sense of Reality*, Chatto and Windus, London 1996, s. 262.

⁵² Współtwórca (z M. Friedmanem) koncepcji naturalnej stopy bezrobocia.

⁵³ Dla noblisty „dobre życie to kierkegaardowska tajemnica, nietzscheańskie wyzwanie i bergsonowskie stawanie się”. Suren A. Kierkegaard również kładzie nacisk na indywidualizm, ukazując tajemnicę Abrahama (rycerza wiary albo mordercę).

⁵⁴ J. Tischner, *Myslenie w żywiole piękna*, Znak, Kraków 2013, s. 212.

⁵⁵ Filozof stosuje podział na moralność panów i moralność niewolników: „O dobru i złu można tu mówić jedynie w sensie woli mocy. Dla moralności panów (moralności arystokratycznej) istotna jest duma, a dobrem jest to, co służy woli mocy i życia. Dla moralności niewolników z kolei ważne jest współczucie, cierpliwość, pokora i serdeczność, czyli to, co jest dla nich pożyteczne, dobrem zaś jest to, co wyraża słabość”. T. Gadacz, *Historia filozofii XX wieku*. Nurty, t. I, Znak, Kraków 2009, s. 92.

⁵⁶ J. Teichman, K.C. Evans, *Filozofia. Przewodnik dla początkujących*, PWN, Warszawa 1995, s. 277.

⁵⁷ L. Wacquant, *Trzy kroki w stronę historycznej antropologii faktycznie istniejącego neoliberalizmu*, „Praktyka Teoretyczna” 2012, nr 5.

⁵⁸ Philipp H. Lepenies twierdzi, że Thomas Robert Malthus i Joseph Townsend w imię scjentyzmu wyłączyli mechanizm rynkowy z kulturowego i socjalnego kontekstu.

nie są łamane⁵⁹. Erozja takich pojęć, jak ludzkość⁶⁰ i społeczeństwo⁶¹, prowadzi do odrzucenia koncepcji sprawiedliwości między- i wewnątrzgeneracyjnej. Dla Nietzschego „[człowiek – przyp. W.S.] nie może kochać prawdy dla samej prawdy, ponieważ musi szukać takiej prawdy, która pozwoli mu przeżyć”⁶². Podobnie „wiedza pozytywna nie odpowiada na pytanie dlaczego, nie stara się dążyć do poznania absolutu”⁶³. Wolność ma pierwszeństwo przed prawdą, co kłóci się z koncepcją chrześcijańską (J 8, 32). Jeśli nawet „droga do prawdy jest nieskończona, nie możemy (...) rezygnować z pytań o ostateczną prawdę”⁶⁴.

Podsumowanie

Powszechnie przyjmuje się, że dominującym zespołem koncepcji i poglądów ekonomicznych, społecznych, politycznych i etyczno-moralnych jest obecnie neoliberalizm. Mamy tu do czynienia z systemem totalnym. Na gruncie ekonomii wyrazicielem tej doktryny jest ekonomia głównego nurtu składająca się z ortodoksji praktycznej zdominowanej przez politykę prowadzoną przez niezależne banki centralne oraz ortodoksję teoretyczną promującą poglądy wolnorynkowe. W popularnym dyskursie pierwotny keynesizm oskarża się o etatyzm. W istocie niewalgalnym elementem ortodoksji jest neokeynesizm (zdegenerowany, sprywatyzowany keynesizm), który śpieszy z odsieczą instytucjom zbyt dużym, by upaść. W krajach wysoko rozwiniętych promowane są monopole, a w biedniejszych (zgodnie z konsensusem waszyngtońskim) zaleca się więcej konkurencji. Tak więc dla jednych rynek to absolut, dla drugich równocześnie chwyt marketingowy i narzędzie dyscyplinujące⁶⁵, a dla trzecich – utopia. Jedną z terapii jest szersze otwarcie ekonomii na różne nurty (jako przeciwwaga dla „neoliberalnego

⁵⁹ A. Sen, *Development as freedom*, Oxford University Press, Oxford–New York 1999, s. 66.

⁶⁰ Zwraca na to uwagę Richard Rorty, analizując dzieła Nietzschego.

⁶¹ Czego przykładem jest Margaret Thatcher.

⁶² J. Tischner, *Myślenie w żywiole...*, s. 189 Zdaniem Tadeusza Gadacza pragmatyczna koncepcja prawdy bliska jest również Bergsonowi.

⁶³ J. Wallusch, *Monetarizm*, w: *Współczesne teorie ekonomiczne*, red. M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005, s. 57.

⁶⁴ T. Gadacz, *O zmienności życia*, Iskry, Warszawa 2013, s. 127.

⁶⁵ Uwidacznia się tu napięcie – wzrost zmonopolizowania i rosnące zyski to równocześnie wzrost strachu przed biednymi i rewoltą.

zdoktrynalizowania”⁶⁶) oraz emancypacja ekonomii normatywnej. Ową różnorodność i konstruktywny krytycyzm wobec ortodoksji przedstawiło szeregiem czołowych ekonomistów podczas IX Kongresu Ekonomistów Polskich w listopadzie 2013 roku.

Bibliografia

- Bartkowiak R., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2003.
- Berlin I., *Benjamin Disraeli, Karl Marx and the Search for Identity, Against the Current*, Hogarth Press, London 1970.
- Berlin I., *The Sense of Reality*, Chatto and Windus, London 1996.
- Chang Ha-Jong, *23 Things They don't tell You about Capitalism*, Penguin Books, London 2011.
- Czaja S., *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Difin, Warszawa 2012.
- Domański R., *Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Dziewulski J., *Liberalizm i keynesizm wobec kryzysu*, „Optimum Studia Ekonomiczne” 2009, nr 2 (42).
- Dziubka K., Szlachta B., Nijakowski L.M., *Idee i ideologie we współczesnym świecie. Wielkie tematy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Ekonomia dla przyszłości. Sesja plenarna „Fundamentalne problemy w teorii ekonomii i praktyce gospodarczej*, PTE, Warszawa 2013.
- Fijor J.M., *Zawodność rynku jako fundament teorii dóbr publicznych*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2012, nr 1 (55).
- Friedman M., Friedman R., *Free to Choose*, Harcourt Brace Jovanovich, New York 1980.
- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku. Nurty*, t. I, Znak, Kraków 2009.
- Gadacz T., *O zmienności życia*, Iskry, Warszawa 2013.
- Galbraith J.K., *The Affluent Society*, Penguin Books, London 1999.
- Harvey D., *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford 2005.
- Hayek F.A., *Order – With or without Design*, w: *F.A. Hayek's Contributions to the Theory and Application of Spontaneous Order*, red. N. Moldofsky, The Centre For Research into Communist Economies, London 1989.
- Issing O., *Asset Prices and Monetary Policy*, „Cato Journal” 2009, no. 29 (1).

⁶⁶ E. Mączyńska, B. Fiedor, *Wprowadzenie*, w: *Ekonomia dla przyszłości. Sesja plenarna. Fundamentalne problemy w teorii ekonomii i praktyce gospodarczej*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 28–29 listopada, Warszawa 2013, s. 8.

- Król M., *Filozofia polityczna*, Znak, Kraków 2008.
- Legutko R., *Triumf człowieka pospolitego*, Zysk i S-ka, Poznań 2012.
- Leijonhufvud A., *Macroeconomics and the Crisis: A Personal Appraisal*, Policy Insight no. 41, CEPR, November 2011.
- Mączyńska E., *Nierównowaga w gospodarce globalnej*, „Biuletyn PTE” 2012, nr 4.
- Mączyńska E., Fiedor B., *Wprowadzenie*, w: *Ekonomia dla przyszłości. Sesja plenarna. Fundamentalne problemy w teorii ekonomii i praktyce gospodarczej*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 28–29 listopada, Warszawa 2013.
- McClelland P.D., *The American Search for Economic Justice*, Basil Blackwell, Oxford 1990.
- Miszewski M., Recenzja książki: *Liberalizm we współczesnej gospodarce*, red. W. Jarmołowicz, M. Ratajczak, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 9.
- Palley T.I., *Od keynesizmu do neoliberalizmu: zmiana paradygmatu w ekonomii*, w: *Neoliberalizm przed trybunałem*, red. A. Saad-Filho, D. Johnston, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2009.
- Phelps E.S., *Wzlot i upadek przedsiębiorczości i innowacyjności*, w: *Zarządzanie i polityka gospodarcza dla rozwoju*, red. G.W. Kołodko, Poltext, Warszawa 2014.
- Powell B., Stringham E., *Rothbard, Murray N. (1926–1995)*, w: *The New Palgrave Dictionary* 2008.
- Ratajczak M., *Nurt liberalny w ekonomii*, w: *Liberalizm we współczesnej gospodarce*, red. W. Jarmołowicz, M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008.
- Rothbard M.N., *Man, Economy, and State*, Ludwig von Mises Institute, Scholar’s Edition Auburn, Alabama 2009.
- Rothbard M.N., *Etyka wolności*, Fijorr Publishing, Warszawa 2010.
- Sadowski Z., *Rozwój gospodarczy i bieda*, „Ekonomista” 2014, nr 2.
- Sen A., *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford–New York 1999.
- Skidelsky R., *Keynes. Powrót mistrza*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2012.
- Skidelsky R., Skidelsky E. *How much is Enough?*, Penguin Books, London 2013.
- Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954.
- Snowdon B., Vane H.R., *Modern Macroeconomics*, Edward Elgar, Cheltenham–Northampton 2005.
- Stankiewicz W., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2007.

- Szydło W., *Globalny kryzys 2007–2009 w świetle podejścia ortodoksyjnego – wybrane problemy*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2013, nr 3 (63).
- Szydło W. *Reflections on Inequality in the Context of the Crisis*, „Economic and Environmental Studies” 2012, vol. 12, no. 4.
- Tamir Y., *A Strange Alliance: Isaiah Berlin and the Liberalism of the Fringes*, „Ethical Theory and Moral Practice” 1998, no. 1.
- Teichman J., Evans K.C., *Filozofia. Przewodnik dla początkujących*, PWN, Warszawa 1995.
- Tischner J., *Myślenie w żywiole piękna*, Znak, Kraków 2013.
- Tittenbrun J., *Gospodarka w społeczeństwie*, Zysk i S-ka, Poznań 2012.
- Wacquant L., *Trzy kroki w stronę historycznej antropologii faktycznie istniejącego neoliberalizmu*, „Praktyka Teoretyczna” 2012, nr 5.
- Wallusch J., *Monetaryzm*, w: *Współczesne teorie ekonomiczne*, red. M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005.
- Warsh D., *Wiedza i bogactwo narodów. Historia odkrycia naukowego*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2012.
- Wojtyna A., *Czy tradycyjna ekonomia pozwala zrozumieć tzw. nową gospodarkę?*, w: *Czy ekonomia nadąga z wyjaśnieniem rzeczywistości*, t. I, red. A. Wojtyna, PTE, Bellona, Warszawa 2001.

POSITIONING OF THE MAINSTREAM ECONOMICS IN THE CONTEXT OF THE CRISIS

Keywords: heterodox economics, orthodox economics, global financial crisis

SUMMARY

The aim of the paper is to demonstrate the weakness of the orthodoxy which caused the crisis and has problems with its resolution. The division into practical and theoretical orthodoxy was proposed. The former (new Keynesianian economics) is exercised directly after the bursting of the stock market bubble, the latter gains importance during the boom. Theoretical orthodoxy represents a typical free market rhetoric concentrating on further deregulation of the financial markets.